

in pokraj in radovedneži občudovat sloveče delo. Berninijevi angeli so veljali dolgo za čudo sveta. Spodaj v Tiberi so stavili odre, da so ž njih angele bolje videli. Ladije so se šibile vnetih opazovalcev. Polagoma, ko se je zboljšal umetniški vkus, minula je tudi preobila slava Berninijevih angelov. Dandanes se čislajo sicer kot „dobra“ dela, a oni blesk, v katerem so se svetili v baroškem času, izginil je menda za vselej. In tako jih pravično sodi umetniški svet.

Bernini je živel vedno v jako ugodnih razmerah, slavljen vsestransko. Njegova nedvomna zasluga je, da je udahnil svojemu času veliko veselje do lepih umetnostij, umetnikom pa je priboril obče spoštovanje med visokimi in preprostimi. Zato so se najbolj nadarjeni mladeniči z navdušenjem posvetili raznim strokam v umetnosti, nadejaje se enakih laskavih uspehov. Berninija samega je obdajalo veliko število zanj brezpogojno vnetih učencev. Iz vseh dežel so prihiteli k slovečemu mojstru ter so se z vso vnemo oklenili njegovih načel; razširjali so jih po vseh krajih, a jih tudi večkrat po svojih osebnih nazorih izpreminjali; baroški zlog se je po njih razvil v več panog. Toda nebrojni učenci svojega učitelja niso došli v nobenem oziru. Zgodovina lepih umetnostij jih komaj imenoma pozna. Le malokateri je došel do večje veljave; sedanji svet jih pa večinoma sodi ostro in nemilo.

Med njimi gotovo najvplivnejši je bil *F r a n č i š e k B o r r o m i n i* (1599—1667). On je bil

Berninijev najljubši učenec. A pozneje se je ločil od svojega tako uglednega mojstra, celó sprl se je ž njim iz umetniških ozirov, zakaj zdel se mu je še premalo — barocco. Borromini je prevzel na lastno roko več važnih in pomenljivih del, pri katerih je le še bolj popačil baroški zlog Berninijev. Ravna črta je pri njem skoro popolnoma izginila; vse je zvito, zasukano, celó podstrešje ni ravno, temveč liki valovju se dviguje in pada. Vendar ima od njega sedanji Rim dokaj stavb, kakor: cerkev svete Neže na trgu Navona¹⁾, pročelje na palači Sapienza in cerkev sv. Ivona v istem poslopju. Borromini je sodeloval tudi pri velikanski palači Barberini ob enem z Berninijem. Ker je pa bil njegov nekdanji učitelj knezom Barberinijem bolj všeč s svojimi načrti, kakor on, zavidal mu je Borromini ter ga strastno sovražil. Ko je bila res krasna palača l. 1667. dogotovljena ter je Bernini, ki je bil glavni vodja pri zidanju, dobil za svoje odlično delo zasluženno priznanje, tedaj se je Borromini tako raztogotil in razjezil, da se je zastrupil in v groznih bolečinah tudi umrl. (Dalje.)

¹⁾ Pri cerkvah je on začel zopet zvonike graditi, kateri so bili v 6.—10. veku pri vseh cerkvah običajni, a so v dóbi čiste renesance izginili skoro popolnoma. Toda ne, da bi bili njegovi zvoniki visoki, poostreni piramidi podobni — kar je pri zvonikih jedino lepo; — uvél je okrogla, jabelku slična nadstrešja; semtertje celó dve ali tri jabelka drugo nad drugim; to ima morebiti vse druge lastnosti, le lepote in vkusa nima.

Dunajsko koncertovanje „Glasbene Matice“.

(Spisal dr. Janko Pajk.)

Živimo v dóbi mogočnega gibanja našega naroda na polju prosvete. Slovenstvo se prelevlja iz polusvestnosti do samosvestja in samostalnosti. Zato je potrebno, da se vsak korak in vsak znatni pospeh vestno zabeleži. Tako nam je móči pregledavati, koliko smo že dosegli, koliko nam še nedostaje. Po tej poti pridemo do samospoznavanja, to pa nam podaja pravo smer in pravo vsodbujajo za bodočnost. Zato menim: Čeprav so predali naših listov polni opisov tega koncertovanja, ipak tudi „Dom-u in svet-u“ kot glasilu leposlovnemu in znanstvenemu pripada dolžnost, sporočati o znamenitem našem glasbenem dogodku.

Na prvi pogled se vidi, kakor da v narodnem življenju teče vse po nekakem vsakdanjem tiru. Nas Slovence pa je lanska usoda poučila, da se svetovne dogodbe vršé tudi na čudovite, nepričakovane načine. Kdo si je še lani domišljeval,

da nekega lepega dné čez jedno leto zasede truma ljubljanskih pevcev in pevk prostore posebnega vlaka, da gre koncertovat na Dunaj, pa da — zastopivša tam največji oder hrama glasbe in umetnosti — razznani širnemu svetu krasoto domače pesmi, da odiči „Glasbeno Matice“, oslavi svojega pevovodjo, samo sebe kakor ob enem vse Slovenstvo? — In danes je že vse to za nami kot dogodek, ki nas navdaje z veseljem in ponosom. Takó brzo se suče kolo časa!

Drugi so na dolgo in drobno opisovali zunanje zvrševanje tega velikega kulturnopovestičnega dogodka: vožnjo našega pevskega zbora, njega navdušeno pozdravljanje, prisrčno sprejemanje, obilno počeščevanje, iskreno občudovanje in podobne čine: moje peró pa naj čitateljem podá skromno sličico notranjih in samo nekaterih zunanjih dogodivščin, katere so delale posebne utiske na dušo opazovalčevo.

Dve domači Muzi sta si pri teh koncertih podajali roke: Melpomena in Evterpa. Prva nam je podarila zeleno-pisani venec poezij, druga najdražje bisere svojega grla. Neutrudljivi naš Boris Miran je pomnožil svojo slavo z novimi proizvodi uma, a našo pesniško riznico s klasičnim prevodom Erbenove balade „Mrtvaški ženin“. A ni zaostal za njim drugi naš pesnik, vrlji Funtek, ki je mojsterski ponemčil naše mile narodne pesmi. Funtek pa nam je tudi podal slovenski in nemški prevod prekrasne „Pomladne romance“ Vrchlickega. Tako smo nekoliko lepega prejeli od Čehov, nekoliko prideli od svojega in — cesar človek ne bi mislil — še nekaj podarili Nemcem. Tako potujejo proizvodi duhá iz roke v roko, od naroda do naroda.

Prišel je prvi večer željno pričakovanega nastopa naših pevcev.

Dolgo sem se branil, da se ne bi dal omamiti premičnim prikaznim in utiskom nastopajočih naših krasno nakičenih pevk v zlato-blestnih avbah, v belih tankih pečah, širokih predpasnikih, s svetlimi pâsi, a še bistrejšimi pogledi. Pasel sem oči na tem divnem prizoru, — godilo se mi je baš kakor drugim —: razorožil me je ves ta pojav. A to je bilo samo pol paše; kmalu se je pridružil drugi užitek, užitek za uhó; a obojni užitek kako čist, kako blažilen! Kako mirno in dostojno so te dolge in goste vrste pevk in pevcev stale, pazeče na povélja svojega vodje! Sedaj, ko je odmevala zadnja beseda Stritarjeve „Zahvale“, govornice od dvornega igralca V. Kučere, cesarska pesem prvokrat odpre usta tem doslej molčečim redém pevk in pevcev. Dejal bi, da se je ta prostrana in prekrasna dvorana ne malo začudila, ker še nikoli ni čula slovenskega slavospeva „Bog ohrani!“

S to pesmijo je gospod pevovodja Hubad prevzel žezlo večera. „Musica sacra noster amor“, zložena od Jakoba Gallusa, uglasbena za zbor od dr. Mantuani-ja, prestavila nas je mahoma v 16. stoletje. Lepi zbori, lepi skladi, krepko doneči, sama umetnost. Med tem pa je „slan'ca pala“, in ta mahoma otvori našemu zboru mogočne vire glasov. Ta večer sem opazil bolj nego kdaj, da stoprav domača beseda in polno umevanje smisla dajeta pesmam pravega ognja in duhá, da pa je brez tega tudi najumetnejša godba samo polživa, podobna krasno izdelanemu, a ne duhovito utelešenemu kipu.

Sledeči vspeored prvega večera 23. sušca, je bil srečno sestavljen, kakor sploh ves vspeored obeh koncertov. Ta večer so se pevski komadi vrstili po svoji vedno rastoči težkoči: naprvo šest narodnih pesmij, potem Fibihova „Pomladna romanca“, na to Nedvedov „Nazaj v planinski raj“, za njo Foersterjeva „Ljubica“,

na koncu Brucknerjev „Te Deum“. Tako so bile tu zastopane: prstonarodna pesem, umetne slovensko-češke skladbe in cerkveno petje. Ta vrsta že kaže, da se je od pevstva vedno več zahtevalo pazljivosti, izurjenosti, pa tudi vedno večjega napora. Bil je to pravi „crescendo“. Zato je ta večer bilo nemožno vsako ponavljanje komadov, dasi so je burno zahtevali.

Čitatelj menda vpraša, katera narodnih je najbolje ugajala. Na to vprašanje je po priliki baš tako težko odgovoriti, kakor kadar te kdo vpraša, katerega svojih otrok najbolje ljubiš. Vsaka teh pesmij je vredna suhega zlata, tako resna kakor vesela. Ako bi smel po svojem čutu soditi, izbral bi si pred vsemi „Je pa davi slan'ca pala“ in pa „Škrjančka“. A to je stvar vkusa. Predavanje vsake pesmi je bilo skozi in skozi umetno, a ob tem prirodno in naravno. Občinstvo je bilo vidno presenečeno; tako milino in blagozvočnost hrani jedino pristna narodna pesem v sebi. Stav je jako vkušen in uprav vzoren; gospod Hubad je motive spravil v zlate okvire in jim dal olikanost demantov. Ni mi treba omenjati, skakim odobrovanjem so poslušalci sprejeli te pesmi. Prepričan sem, da ne preidejo več z repertoarja.

„Pomladna romanca“ Fibihova je jako lep in hvaležen koncertni komad. Nedvedov „Nazaj v planinski raj“ je že davno znan in je tudi ta večer bil občudovan, Foersterjeva „Ljubica“ pa je menda najboljši, vsaj meni znani slovenski koncertni komad, kateri se sme prikazati povsodi po daljnem svetu. S kako naravnostjo in kako dovršenostjo se je pevalo vse to! Zvršba Brucknerjevega veličastnega „Te Deum“-a pa je do očitosti potrdila, kako dovršene pevске moči šteje ljubljanski zbor. Pod mogočnim utiskom Brucknerjevega veletvora se je končal prvi koncert, kateri je slovensko pesem uvél v veliko dvorano svetovne glasbe in obema odmeril častno mesto. S tem večerom je naša slovenska pesem praznovala svoj „voskers“, svoje častno vstajenje.

Vrhunec umetnosti in zanimivosti pa je doseglo pevanje drugega koncerta, na večer 25. sušca. Na ta večer je bila pozornost občinstva še bolj naperjena nego na prvi večer. Sedaj so bili Matičarji že slavno znani, in zato se je pričakovalo tem več. Ne smem pa zamolčati, da so se v predstavi „Mrtvaškega ženina“ sredočila razna pričakovanja: Dvořakovega umotvora, njegovega osebnega nastopanja kot pevovodja, izurjenosti pevsk. zbora, sodelovanja čeških opernih pevcev in — ne v zadnji vrsti — nastopa gospodične Franice Verhunčeve. Ob tem komadu sta bili v približno jednaki meri zavezani slovenska in češka umetnost. Tu nam je torej govoriti o združenem uspehu, kateri

pa je bil za naše jednako sijajen kakor prvi večer. Samo da je pri drugem koncertu prihajala našim v poštev le glasbena umetnost kot taka.

Že v libretu tekmujeta češki original in krasni slovenski prevod, za katerima daleč zaostaje nemški.

Kako malo dunajski kritiki poznajo Bürgerjevo „Leonoro“ in pa Erbenovo romanco, ako menijo, da sta obe jednaki! A kaka različnost med obema! Koliko milejša je Erbenova Lenora od Bürgerjeve! Ta izraža svojo obupnost v bogokletvicah, a ona — Erbenova — v iskreni molitvi. Erbenova „mládenka“ je pobožna, vsa Bogu in Bogorodici udana, ki klekne pred kip Marijin, prosječ vrnitve svojega ljubega. Ni-li to pravo pravcato „slovensko dekle“? Ko je v mrtvašnici, sama v grozni zidini z mrtvecem, še ne zabi moliti za njega dušo: „Bog ti raj in meni mir in pokoj daj!“ Pobožnost in molitev sta nje jedini ščit proti napadom hudobnega duhá; oboje jo tudi reši.

S to vsebino se čudovito vjema Dvořakova skladba. Iz nje veje neizrekljiva miloba, katera se bojuje z občutki strahov in katera naposled z blaženostjo napolni dušo. Kakor je mladenka rešila svoje življenje — tudi v tem oziru se Erbenova romanca razlikuje od Bürgerjeve —, tako Dvořakova godba na koncu vlije mir, pokoj in rajsko blaženost poslušalcu v srcé.

Posebno izboren je Dvořakov umotvor v instrumentalnem delu. Človeku se večkrat zdi, da čuje Wagnerjevo mogočno glasbo; ali v pevanem delu prevladuje ves drug duh, ki mnogo bliže stoji Gounod-ovemu načinu. Saj pa se tudi že mladenka „nevesta“ po svojem značaju mnogo bolj približuje Goethe-jevi Marjetici nego Bürgerjevi „Leonori“. Wagnerjevo godbo preveja neko svetobolje in včasih tudi burja silovitih strastij, Dvořakovo pa miloba, udanost in nežnost: razlika nemškega in slovanskega duhá.

Vse prednosti Dvořakove glasbe, posebno velika melodijoznost, poleg tega pa velika opipljenost in izdelanost, stopile so prav čutno pred dušo poslušalcu pri glavni predstavi, med tem ko pri poskušnji niso bile tako čutne. Kdor je pazljivo poslušal, ne taji, da je bilo tu vse od konca do kraja v največjem soglasju: izborni, jako močni orkester, krepki zbor, solisti in solistinja in skladatelj, Dvořak sam, kateremu je pevovodja Hubad krepko hodil na roko. Velika mirnost, s katero je vodil Dvořak, kazala je očito, da se je on popolnoma zanašal na podrejene moči.

Kaj pa naj povem o zvrševanju posameznih oddelkov te krasne skladbe? Da je bila vsa dovršena in tudi brez najmanjšega nesklada, v

nekaterih delih pa nad vse izborna. Slednje velja posebno o takih mestih, kjer so predstopali ali zbori ali pa solisti. Kakor je pri velikih, mešanih skladbah naravno, odlikovale so se nekatere uloge, in to pred vsem uloga tenorista, gospoda Lašeka, s praškega „Narodnega divadla“ in gospodične Fr. Verhunčeve z dunajskega konservatorija; poleg njiju pa g. Kliment-a, basista iz Prage, kateri je imel jako težavno, večinoma recitativno ulogo. Že prvi veliki solo gospodične Verhunčeve (šte. 2) nam je razkril dovršeno njeno umetnost. Kako naraven in lahek, kako čist in gladek ji je tekel glas iz grla! Jakost pa in prirodna moč tega glasú se je mogočno razvijala na onih mestéh, kjer je trebalo pokazati ga nasproti združenim močém orkestra, zbora in nje nasprotnika, tenorista Lašeka, katerega sveži in zvonki glas je večkrat nadkriljeval ves zbor in godbo, kar se je godilo v duetih in tercetih (šte. 7. 10. 14).

Pravi biser Dvořakove skladbe pa se meni zdi „Nevestina molitev“ (šte. 17). Tu je gospodična Verhunčeva dokazala, da nje grlo hrani še drug redki zaklad: poleg soprana divni alt. Ta alt je donel tako krepko, kot nekakov krepki moški glas. Sploh je ta „molitev“ („Marija, milostna gospá“) komad zares velike vrednosti.

Ali mi je treba pristavljati, da je Dvořakova „balada“ bila sprejeta z uprav viharno pohvalo? — Da, da, „južno“, tako pravijo dunajski listi, donela je ta pohvala.

Ako sedaj vprašamo, koliko smo s tema koncertoma v glasbi pridobili, a koliko nam še nedostaje, pové nam nepristranski račun to-le: Naša narodna in umetna pesem — pesem v strogem, ozkem pomenu — si je priborila svojo nedvojbeno veljavnost, a kamor na naša glasba še daleko zaostaje za češko, da ne govorim o naši dramatični godbi, katera je še v povojih. Na boljšem smo s cerkveno glasbo. Naši pesniki — pesniki so pionirji godbe — in glasbeniki sedaj vedó, kam jim je zastaviti svoje moči. A jedno je gotovo: Samo stanovitna, resna vadba vodi, kakor se je sedaj pokazalo, do uspehov in pridobitev.

Na koncu pa ne smem zamolčati, da je k uspehu koncertovanja razven že omenjenih činiteljev v ne zadnji vrsti pripomogel „ljubljski odbor“ na Dunaju, sestavljen iz istih oseb, katere so nabirale podporo po potresu. Njegovemu vodstvu, pred vsem gosp. dvornemu svetniku Šuklje-tu, in složnemu delovanju tega tudi iz zastopnikov drugih slovenskih pokrajin zunaj Kranjske obstoječega odbora gre dober del hvale.